

SEITSMES PÜHAPÄEV PÄRAST NELIPÜHA AD 2025

Mt 5:20–30 (3Ms 19:1–4.11–18; Rm 12:16–21)

20 Sest ma ütlen teile: Kui teie õigus ei ole märksa suurem kui kirjatundjate ja variseride oma, siis te ei saa taevariiki!

21 Te olete kuulnud, et muistsele põlvele on öeldud: Sa ei tohi tappa! ja igaüks, kes tapab, peab minema kohtu alla.

22 Aga mina ütlen teile: Igaüks, kes oma venna peale vihastab, peab minema kohtu alla, kes aga oma vennale ütleb: «Tola!», peab minema ülemkohtu alla, kes aga ütleb: «Sina jäle!», peab minema tulepõrgusse.

23 Kui sa nüüd oma ohvriandi altarile tood ja sulle tuleb meelde, et su vennal on midagi sinu vastu,

24 siis jäta oma and altari ette ja mine lepi esmalt ära oma vennaga ja alles siis tule ja too oma and!

25 Ole varmalt järeleandlik oma vastasele, kuni sa oled temaga teel, et sinu vastane sind ei annaks kohtuniku kätte ja kohtunik kohtuteenri kätte ja sind ei heidetaks vangi!

26 Tõesti, ma ütlen sulle, sa ei pääse sealt enne välja, kui oled tagasi maksnud viimsegi veeringu.

27 Te olete kuulnud, et on öeldud: Sa ei tohi abielu rikkuda!

28 Aga mina ütlen teile: Igaüks, kes naise peale vaatab teda himustades, on oma südames temaga juba abielu rikkunud.

29 Kui aga su parem silm ajab sind patustama, siis kisu ta välja ja heida minema, sest sulle on kasulikum kaotada üks osa oma kehast kui lasta kogu keha heita põrgusse.

30 Ja kui su parem käsi ajab sind patustama, siis raiu ta maha ja heida minema, sest sulle on kasulikum kaotada üks osa oma kehast kui lasta kogu kehal minna põrgusse.

Ma ju ütlen teile, et kui teie õigus ei ületaks suuresti kirjatundjate ja variseride oma, ei te läheks sisse Taeva Kuningriiki. Te olete kuulnud, et muistsetele on öeldud: «Ära tapa – kes aga peaks olema tapnud, on väärt kohut!» Mina aga ütlen teile, et igaüks, kes kannab viha oma venna peale, on väärt kohut, kes aga peaks ütlema oma vennale: «Tühisus!», on väärt ülemkohut, kes aga peaks ütlema: «Lollakas!», on väärt minema tulepõrgusse. Kui sa nüüd oleksid toomas oma andi ohvrialtarile ja seal meenuks sulle, et su vennal on midagi sinu vastu, jäta oma and sinna ohvrialtari ette ja mine, saa esmalt lepitatud oma vennaga ja siis tule ja too oma and. Ole varmas suhtuma heatahtlikult oma vastasesse, seni kuni oled ühes temaga teel, et ta ei annaks sind üle kohtunikule ja kohtunik ei annaks sind üle sulasele ja sind heidetakse vanglasse. Tõesti, ma ütlen sulle, ei sa tule sealt välja enne, kui oleksid ära maksnud viimse veeringu. Te olete kuulnud, et on öeldud: «Ära riku abielu!» Mina aga ütlen teile, et igaüks, kes vaatab naise peale tema himustamiseks, on juba temaga oma südames abielu rikkunud. Kui

aga su parem silm sind võrgutab, kisu ta välja ja heida endast ära – sulle on ju kasulik, kui häviks üks sinu ihuliikmetest ja mitte tervet su ihu ei heidetaks põrgusse. Ja kui su parem käsi sind võrgutab, raiu ta maha ja heida endast ära – sulle on ju kasulik, kui häviks üks sinu ihuliikmetest ja mitte tervet su ihu ei heidetaks põrgusse.

Sissejuhatus

Esimese evangeeliumi autoriks on kiriku pärimuse järgi Alfeuse poeg Matteus, kelle Jeesus kutsus apostlite hulka Kapernaumas, kus ta pidas tõlneriametit (Mt 9:9). Pärast Jeesuse taevasseinemist tegutses Matteus esialgu Palestiinas; tema hilisema elu kohta meil kindlad teated puuduvad. Kiriku traditsioon märgib paikadena, kuhu ta oma kuulutustööga jõudis, Etioopiat, Pärsiat ja Partiat, kus ta olla ka märtrina surnud.

Vana pärimuse järgi kirjutanud Matteus oma evangeeliumi esmalt aramea keeles, hiljem olla see tõlgitud kreeka keelde. Evangeeliumi tekkeajaks peab varasem pärimus aega enne Jeruusalemma piiramist ja hävitamist aastal 70, uuemad autorid nihutavad evangeeliumi tekkeaja enamasti sellest hilisemaks (väites ühtlasi, et evangeeliumi autor on teadmata).

Üheks Matteuse evangeeliumi silmatorkavaks jooneks on Vana Testamendi prohvetikuulutuste täitumise rõhutamine. Sellest võib järeldada, et Matteusele oli oluline oma kaasmaalaste – ja usukaaslaste – veenmine selles, et Jeesus on tõesti töötatud ja oodatud Messias. Teisalt on Matteuse evangeeliumis selgelt tajutav universaalsuse-taotlus, mis kinnitab, et ligipääs Kristuses ilmunud armule on avatud kõigile rahvastele.

Viimasest tunnistab ka Jeesuse sugupuu kohe evangeeliumi alguses. Kuigi see algab sõnadega «Jeesuse Kristuse, Aabrahami poja, Taaveti poja sugupuu» (Mt 1:1), ei ole selle eesmärgiks mitte ainult kinnitada Jeesuse juriidilist põlvnemist Taaveti kuninglikust soost, vaid rõhutada, et Jeesus on «Aabrahami poeg», s.t toosama töötatud Seeme, kelle nimel «õnnistavad endid kõik maailma rahvad» (1Ms 22:28; vrd Gl 3:8).

Selle universaalsuse-taotlusega sobituvad suurepäraselt ka Matteuse evangeeliumi lõpusõnad: «Minule on antud kõik meelevald taevas ja maa peal. Minge siis, tehke jüngriteks kõik rahvad, ristides neid Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimesse ja õpetades neid pidama kõike, mida mina olen teil käskinud! Ja vaata, mina olen iga päev teie juures ajastu lõpuni.» (Mt 28:18–20)

Laias laastus jaguneb Matteuse evangeelium kolmeks¹:

Mt 1:1–4:16

sissejuhatus ja ettevalmistus;

¹ Üks huvitav võimalus Matteuse evangeeliumi algusosa ülesehituse vaatlemisel on selle võrdlemine viie Moosese raamatuga: Mt 1 – alguslood (1Ms); Mt 2 – pagendus Egiptuses ja naasmine (2Ms); Mt 3 – Seadus (3Ms; vrd Mt 3:15); Mt 4 – kõrbes (4Ms); Mt 5–7 – Uus Seadus (5Ms).

Mt 4:17–16:20	Jeesuse tegevus Galileas;
Mt 16:17–28:20	Jeesuse teekond Jeruusalemma, kannatused, surm, ülestõusmine ja taevasseminemine.

Matteuse jutustamislaad ei jäta muljet, nagu üritaks ta uskmatut või kõhklevat lugejat veenda, vaid pigem on tegemist selgitava ja õpetusliku tekstiga, mis on mõeldud juba olemasolevale kristlikule kogudusele, kes on juba ära tundnud või just ära tundmas oma kutsumust missiooniks kõigi rahvaste juures. Nii on, nagu öeldud, Matteuse evangeelium ühelt poolt üsna «juutlik» tekst oma rohkete Vana Testamendi tsitaatidega, teisalt aga – ka nendesamade tsitaatide valikut arvestades – avatud ka paganaille.

Suurepäraselt näitavad neid mõlemat poolt Jeesuse avaliku tegevuse alguse kohal seisvad prohvet Jesaja sõnad: «Sebulonimaa ja Naftalimaa, mere teel, sealpool Jordanit, paganate Galilea, rahvas, kes istub pimeduses, on suurt valgust näinud, ja neile, kes istuvad surma maal ja surma varjus – neile tõuseb valgus!» (Mt 4:15j; vrd Js 8:23–9:1), millele evangelist lisab: «Sellest ajast peale hakkas Jeesus kuulutama: «Parandage meelt, sest taevariik on lähedal!»» (Mt 4:17)

Keelelisi märkuseid

Variseride – Φαρισαίων – sõna Φαρισαῖος tuleneb heebrea verbist פָּרַשׁ – «eraldama», «eristama».

Taevariiki – εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν – sõnasõnalt: «taevaste² kuningriiki». Sõna βασιλεία – «kuningriik», «valitsus» – tuleneb tõenäoliselt sõnast βᾶσις, mis selles kontekstis tähistab kõrgemal kohal seismist.

Muistsele põlvele – τοῖς ἀρχαίοις – sõna ἀρχαῖος tuleneb sõnast ἀρχή – «algus» – ning tähistab kedagi või midagi algset või iidset, muistset.

Kohtu – τῇ κρίσει – sõna κρίσις tähendab «eraldamine», «lahutamine», «lõhestamine», «läbikatsumine», «valikutegemine», «kohtumõistmine», «[hukkamõistev] kohtuotsus».

Kes...vihastab – ὁ ὀργιζόμενος – siin kasutatud oleviku ajavorm viitab sellele, et tegemist ei ole ühekordse vihastamisega, vaid jätkuva viha kandmisega.

Venna peale – τῷ ἀδελφῷ – sõna ἀδελφός – «vend» – koosneb eitavast eesliitest α ja sõnast δελφός – «[ema-] üsa» –, tähistades nõnda eeskätt neid, kes on sama ema lapsed, ning ülekantult väga lähedasi inimesi.

Tola – ῥακά – tühist, mõttetut, juhmakat inimest tähistav sõimusõna ῥακά tuleneb aramea sõnast רָקַ – «tühi», «tühine».

² Kuna «taevaste kuningriik» võib eesti keeles kõlada võõristavalt, oleks originaalis kasutatud mitmust ehk kõige sobilikum väljendada suurte algustähtedega: «Taeva Kuningriik».

Ülemkohtu – τῶ συνεδρίῳ – sõna συνέδριον – «süneedrium», «sanhedrin», «suurkohus» – koosneb eessõnast σύν – «[kellegagi] koos» – ja sõnast ἑδραῖος – «istekoht», «istung».

Sina jäle – μωρέ – sõna μωρός tähendab «rumal», «totter», «tobe», «mõistmatu», «sõge», «lollakas», Pühakirjas ka «jumalatu», «riivatu».

Tulepõrgusse – εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός – sõna γέεννα – «Gehenna», heebrea keeles גֵּהֶנָּה – pärineb Jeruusalemmast lõunas asuva Hinnomi oru nimest. Hinnomi orgu oli tavaks heita lõpnud loomade korjused, mis seal koos muu prahiga põletati.³ Sõna ὀνὴ tähendab «kaebus», «itk», «hädakisa».

Tood – προσφέρεις – sõna προσφέρω tähendab «[midagi kellegi] ette/juurde tooma». Usulises kontekstis tähistab see sõna ka ohverdamist.⁴

Altarile – ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον – sõna θυσιαστήριον tuleneb sõnast θύω – «tapma» – ning tähistab eeskätt tapa- ja põletusohvrialtarit.

Järeleandlik – εὐνοῶν – sõna εὐνοέω koosneb sõnadest εὖ – «hea» – ja νοῦς – «meel», «mõistus», «arusaamine» – ning tähendab «[kellelegi] head soovima», «heatahtlikult suhtuma», «[kellegi suhtes] hästi meelestatud olema».

Teel – ἐν τῇ ὁδῷ – sõna ὁδός tähendab nii «tee» kui «teekond» (s.t «käidud/parajasti käidav tee»)⁵.

Annaks – παραδῶ – sõna παραδίδωμι tähendab «üle andma», «[kellegi kätte] andma», «[kellegi meelevalda] loovutama», ka (negatiivses tähenduses) «ära andma».

Kohtuniku kätte – τῶ κριτῇ – sõna κριτής – «kohtunik», «kohtumõistja», ka «arbiiter», «vahemees» – tuleneb verbist κρίνω – «eraldama», «eristama», «[välja] valima», «läbi katsuma», «hinnangut andma», «kohut mõistma (kohtuotsust langetama)», ka «hukka mõistma».⁶

Kohtuteenri kätte – τῷ ὑπηρέτῃ – sõna ὑπηρέτης tähendab sõnasõnalt «all-sõudja», tähistades algselt triieri alumise aerurea sõudjat (tavaliselt orja). Hilisemalt tähistati selle sõnaga üleüldiselt abilisi, sulaseid, assistente.

³ Varasemalt on see paik olnud seotud ka ebajumalakultusega ning isegi inimohvritega (vrd nt 2Kn 23:10; Jr 7:31j; 32:25).

⁴ Vrd sõnaga προσφορά, mis tähistab nii ohvriandi kui ohverdamise akti (ja õigeusu kirikus armulaualeiba).

⁵ Vrd samast algtüvest pärineva venekeelse verbiga ходить – «käima».

⁶ Samast tüvest pärinevad ka näiteks sõnad «kritiseerima», «kriitik» ja «kriis».

Tõesti, ma ütlen sulle – ἀμὴν λέγω σοι – sõna ἀμὴν tuleneb heebrea sõnast נָא – «aamen», «tõesti», «sündigu nõnda».⁷

Veeringu – κοδράντην – κοδράντης ehk *quadrans* on ¼ assi.⁸

Himustades – πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι – sõna ἐπιθυμέω tähendab «ihaldama», «igatsema», «ihalema», «himustama».⁹

Südames – ἐν τῇ καρδίᾳ – sõna καρδία – «süda» – tähistab piltlikult n-ö sisemist inimest, s.t eneseteadvust, eriti hinge ja vaimu keskmene, mõtete, tunnete, soovide, igatsuste, püüdluste «asupaigana», elujõu ja tahte allikana.

Ajab sind patustama – σκανδαλίζει σε – sõna σκανδαλίζω tähendab «komistuskiviks olema», «komistama panema», «ärritama», «pahandama», ka «võrgutama», «patule/kurjale ahvatlema». Selle verbi aluseks olev sõna σκάνδαλον tähistab eeskätt loomapüümise (nt kastlõksu) tugipuud ja üleüldiselt lõksu, ülekantud tähenduses komistuskivi, pahandust, skandaali, midagi sellist, mis tekitab ärritust.

On kasulik – συμφέρει – sõna συμφέρω tähendab sõnasõnalt: «kokku kandma» või «[ühes-] koos kandma», ülekantult «kasuks olema», «kasulik olema».

Kaotada – ἀπόλῃται – sõna ἀπόλλυμι tähendab «hävitama», «purustama», «ära kaotama», «tapma», «hukkama», ka «laostama».

Üks osa oma kehast – ἐν τῶν μελῶν σου – sõnasõnalt: «üks sinu [ihu-] liikmetest».

Keha – τὸ σῶμά – sõna σῶμα tähistab nii füüsilist ihu kui inimesiku tervikut, aga ka midagi reaalselt olemas olevat vastandina näilisele.

Sisuline analüüs¹⁰

Jeesuse Mäejutlus Matteuse evangeeliumi viiendas, kuuendas ja seitsmendas peatükis järgneb kirjeldusele Tema avaliku tegevuse algusest, esimeste jüngrite kutsumisest ning haigete tervendamisest, millega kaasnes Tema kuulsuse levimine mitte ainult Galileas, vaid ka Kümnelinnamaal, Jeruusalemmas, Juudamaal ja «sealpool Jordanit» (Mt 4:25).

⁷ On oluline tähele panna, et Jeesus ei oota mitte kuulaja «aamenit» kinnitusena oma sõnade tõesusele, vaid alustab olulisi sõnavõtte ise «aameniga», nõnda nii oma sõnade tõesust kinnitades kui oma jumalikkude meelevalda demonstreerides.

⁸ Eesti sõnal «veering» (¼ marka) on sarnane etümoloogia: see tuleneb alamsaksa sõnast *verendel* – «neljas osa», s.t veerand.

⁹ Selle sõna aluseks olev tegusõna θύω – «tapma» – tuletab meelde, et himud hävitavad, surmavad inimese hinge.

¹⁰ Järgnevalt on osaliselt kasutatud 22. nelipühale järgneva pühapäeval kolmanda lugemisaasta Evangeeliumi (Mt 5:13–16) tekstikäsitlust.

Mäejutlusele järgneb enam-vähem samasugune tegevus: Jeesus tervendab haigeid ja teeb muid imetegusid, kutsub jüngreid ning jätkab kuulutamist ja õpetamist. Mäejutlus tundub olevat justkui hetkeks aja maha võtmine keset kibekiiret tegutsemist selleks, et näidata neile, kes on Jeesuse ümber kogunenud (ja kellest mõned on ilmselt ka üsna siiralt otsustanud Tema juurde jääda), et Tema järgimine seab inimesed tõsise valiku ette ja läheb neile midagi¹¹ maksma.

Jeesuse jüngriks olemine seab inimese ette peaaegu ületamatud nõuded: ta ei pea mitte ainult leppima vaesuse, kurbuse, alanduse, nälja ja janu, laimu ja tagakiusuga, vaid nägema neis oma tõelist õnne – ühes sellega, et ta ei vasta teda vaenavale maailmale mitte samaga, vaid tasaduse, halastuse, südamepuhtuse, rahu ja lepitusega.

Mäejutluse alguses seisvad õndsakskiitmised lõpevad hoiatavalt ning samal ajal äärmiselt realistlikult: «Õndsad olete teie, kui teid minu pärast laimatakse ja taga kiusatakse ja teist valega kõiksugust kurja räägitakse. Olge rõõmsad ja hõisake, sest teie palk on suur taevas! Just samamoodi on taga kiusatud ka prohveteid enne teid.» (Mt 5:11j) Selline ongi maailma suhtumine Jeesuse jüngritesse – samasugune, nagu Temasse endasse: «Kui maailm teid vihkab, siis teadke, et ta on mind vihanud enne teid.» (Jh 15:18)

Milline peaks olema Jeesuse jüngrite reaktsioon? Kindlasti mitte vastamine samaga, s.t kurja tasumine kurjaga –, aga ka mitte maailmast tagasi tõmbumine. Vastupidi, Jeesuse jüngrid peavad tegema oma Issanda eeskujul kõik võimaliku, et sedasama neid vihkavat maailma aidata, hukkumast hoida, pääsemisele juhtida. Dietrich Bonhoeffer väljendab seda kontrasti ja paradoksi nõnda: «Kui õndsakskiidetud pidid seni näima küll taevariigi väärilistena, ent samal ajal ilmselgelt läbi ja läbi elukõlbmatuina selle maailma silmis, siis nüüd kirjeldatakse neid võrdpildiga kõige möödapääsmatumalt vajalikust maisest hüvest. Nad on maa sool. Nad on ülim hüve, kõrgeim väärtus, mis maa peal olemas. Ilma nendeta ei saa maailm enam elada. Soola läbi hoitakse maad alal, justnimelt nende vaeste, madalate, nõtrade maailma poolt hüljatute pärast elab maa. Jüngreid välja tõugates ta hävitab omaenda elu ja – oh imet! – nimelt nende väljatõugatute arvel võib maailm edasi elada.»¹²

Jeesus ei ütle oma jüngritele mitte, et nad *peavad olema* maa sool ja maailma valgus, vaid et nad *on* maa sool ja maailma valgus. See tähendab, et Jeesuse jüngriks, kristlaseks olemine on lahutamatult seotud soolaks ja valguseks olemisega, see on osa kristlase kutsumusest, lausa tema olemusest. «Põgenemine nähtamatusse,» tõdeb Bonhoeffer, «on oma kutsumuse salgamine. Jeesuse kogudus, mis tahab olla nähtamatu kogudus, ei ole enam [Teda] järgiv kogudus.»¹³

¹¹ See «midagi» ei tähenda siin mitte lihtsalt «päris palju», vaid tegelikult «kõik».

¹² D. Bonhoeffer, Nachfolge. Gütersloh 2002. S. 110

¹³ *Ibid.* S. 113

Olemine maa soolaks ja maailma valguseks tähendab mitte ainult sõnadega, vaid kogu oma eluga Jumalast ja Tema lapseks olemisest tunnistuse andmist: «Nõnda paistku teiegi valgus inimestele, et nad teie häid tegusid nähes ülistaksid teie Isa, kes on taevas.» (Mt 5:16) Konkreetselt tähendab see Jumala tahte vastava elu elamist. Jeesus kinnitab, et Ta ei ole tulnud Seadust ega Prohveteid tühistama, vaid täitma (Mt 5:17) – ning see tähendab, et Tema jüngrite õigus peab olema «märksa suurem kui kirjatundjate ja variseride oma» (Mt 5:20).

See, et kui Jeesuse jüngrite õigus ei ületa variseride ja kirjatundjate oma, siis nad ei lähe taevariiki, ei tähenda, nagu oleks inimese oma õigus – s.t head teod, käsutäitmine – vahend pääste saavutamiseks ja taevasse pääsemiseks. Õigus, millest Jeesus siin räägib, on eeskätt Tema enda õigus, mille Ta on kätte võitnud oma ristiohvriga ning millega Ta õnnistab neid, kes Temasse usuvad: Tema on «saanud meile tarkuseks Jumalalt ning õiguseks ja pühitsuseks ja lunastuseks, et läheks täide, nagu on kirjutatud: «Kes tahab kiidelda, kiideldgu Issanda üle!»» (1Kr 1:30j) Jumal on «teinud patuks meie asemel selle, kes patust midagi ei teadnud, et meie saaksime Jumala õiguseks Tema sees.» (2Kr 5:21)

Jeesuse jüngrite õigus, nende head teod, võrsuvad ühendusest Jeesusega – nad on oksad selles heas puus, mis kannab head vilja (Mt 7:17j)¹⁴, ja selle õiguse olemuslik erinevus variseride ja kirjatundjate õigusest seisneb selles, et Jeesusele vastandudes ütlevad variserid ja kirjatundjad lahti ka õigusest, mida Ta tahab neile kinkida, sest viimselt ei saa inimesel olla mingit «oma õigust, mis tuleb Seadusest, vaid see õigus, mis tuleb Kristusesse uskumisest, see, mille Jumal annab usu peale» (Fl 3:9), kusjuures seegi ei ole midagi, mille inimene võiks ise kätte saada, vaid miski, mille pärast Kristus Jeesus on tema kätte saanud (Fl 3:12).

See õigus, see hea vili, mida Jeesuse jüngrid kannavad, seisneb heades tegudes, millega nad austavad oma taevast Isa, pannes seeläbi teisedki inimesed Jumalat austama ja ülistama (Mt 5:16). Konkreetselt tähendab see Toora, Jumala Seaduse, järgimist, Jumala käskude täitmist. Näidetes, mis Jeesus järgnevalt Jumala Seadusest toob, Ta mitte ei vastandu Toorale, kuigi sõnad «aga mina ütlen teile» võiksid jätta mulje vastandumisest, vaid Ta selgitab Jumala Seadust ning toob esile selle tõelise tähenduse ja teravuse. Seejuures ei tohi unustada, et see, kes kõneleb nii Toora kui Mäejutluse kaudu, on üks ja seesama Jumal, kes on nüüd Jeesuses Kristuses inimeseks saanud.

Näited tapmisest ja sellega seonduvast ning abielurikkumisest ja selle võimalikest vormidest ilmutavad väga selgelt seda, kuidas inimese teod võrsuvad otsekui vili sellest, mis on tema sees, näidates, et mitte õigus ei tulene headest tegudest, vaid head teod lähtuvad õigusest – samamoodi, nagu halvad teod võrsuvad südame kurjusest.

¹⁴ «Mina olen viinapuu, teie olete oksad. Kes jääb minusse ja mina temasse, see kannab palju vilja, sest minust lahus ei suuda te midagi teha.» (Jh 15:5)

Mõrv ei sünni tühjalt kohalt, vaid sellele eelnevad (ja sellega kaasnevad) põlgus, üleolev suhtumine ja viha¹⁵. Seejuures ei ütle Jeesus mitte seda, nagu oleksid viha, põlgus ja mõrv ühesuguse kaaluga, sama rasked eksimused, kuna kahtlemata on mõrv märksa rängem patt kui kellegi lolliks nimetamine, küll aga toob Jeesus esile nii nende omavahelise seose¹⁶ kui ka selle, kui kaugel võib olla tõelisest, jumalikust õigusest isegi see inimene, kes pole kedagi mõrvanud.

Just see on võti Jeesuse sõnade õigeks mõistmiseks: mitte inimese üks või teine tegu, vaid see, kas ta on elavas ühenduses Jeesuse Kristuse, oma Lunastaja ja oma tõelise õigusega, määrab tema igavese saatuse. Sellepärast ongi nii, et kuigi mõrv on märksa rängem patt kui viha või põlgus, on karistused, mida Jeesus ühe või teise puhul nimetab, vastupidises järjekorras: tapja läheb kohtu alla, samuti see, kes kannab oma venna peale viha; see, kes oma venda põlgab, teda tühisuseks pidades ja tolaks nimetades (vt vastavat keelelist märkust), on väärt ülemkohut, ning see, kes ütleb oma vennale «Lollakas!» või «Sina jäle!» (vt vastavat keelelist märkust), heidetakse põrgusse.

Kohtuotsuse võib edasi kaevata – tavaliselt jõuabki see viimaks ülemkohtusse, kus tehtud otsus aga enam edasikaebamisele ei kuulu. Kõige rängem on siiski selle saatus, kelle üle pole vaja kohut pidadagi, sest kõik on niigi selge ja ta saab oma karistuse kohe kätte, ilma, et tal oleks võimalust midagigi enda kaitseks öelda. Siinkohal tuleb taas rõhutada, et kuna ainus, mis võib kedagi päästa, on jumalik õigus, siis ei ole küsimus mitte ühe või teise hea või halva teo kaalumises, vaid selles, kas inimene püsib elavas ühenduses Jeesusega, kes on meie õigus: «Kes Temasse usub, selle üle ei mõisteta kohut, ja kes ei usu, selle üle on kohus juba mõistetud, sest ta ei ole uskunud Jumala ainusündinud Poja nimesse.» (Jh 3:18)

Jeesuse õiguses elamine ja sellest õigusest võrsuva vilja kandmine ei piirdu üksnes negatiivsega, kurjadest tegudest, mõtetest ja sõnadest hoidumisega, vaid veelgi enam peab see väljenduma heades tegudes, sh järeleandlikkuses ja leppimisvalmiduses mitte ainult oma vendade, vaid isegi oma vastaste suhtes, heatahtlikus suhtumises kõigisse inimestesse, oma vaenlastegi armastamises. Me ei saa oma suhteid kaasinimestega lahutada oma jumalasuhtest, sest «kui keegi ütleb: «Mina armastan Jumalat», ja vihkab oma venda, siis ta on valelik, sest kes ei armasta oma venda, keda ta näeb, ei suuda armastada Jumalat, keda ta ei ole näinud» (1Jh 4:20).

See, kuidas inimene usub, mõjutab seda, kuidas ta elab, ja vastupidi, see, kuidas inimene elab, mõjutab seda, kuidas ta usub ning milline on tema arusaam Jumalast. Kui

¹⁵ Siinkohal ei peeta silmas mitte niivõrd hetkelist vihastamist, kuivõrd viha kandmist, inimese tahet mõjutavat ja suunavat vaenulikkust teise suhtes.

¹⁶ Vrd Jk 1:14j: «Igaüht kiusab ta enese himu, ahvatledes ja peibutades. Kui seejärel himu on viljastunud, toob ta ilmale patu, aga täideviidud patt sünnitab surma.»

inimene peab võimalikuks keelduda lepituse otsimisest teise inimesega, s.t kui inimene peab lepitust põhimõtteliselt võimatuks, siis ei saa ta tõeliselt uskuda ka lepitusse Jumalaga ning kaotab viimaks ühenduse Jeesusega. Inimene, kes ei ela andeksandvas armastuses, kaotab viimaks usu ka Jumala andeksandvasse armastusse – rääkimata sellest, et Ta ei saa anda usutavat tunnistust Jeesusest, kelle jüngrid olemine väljendub eeskätt armastuses: «Ma annan teile uue käsu: armastage üksteist! Nõnda nagu mina teid olen armastanud, armastage teiegi üksteist! Sellest tunnevad kõik, et te olete minu jüngrid, kui te üksteist armastate.» (Jh 13:34j)

Näide, mille Jeesus Mt 5:23j toob, pärineb ilmselgelt tollase templiteenistuse kontekstist, ent on rakendatav ka kristliku jumalateenistuspraktika puhul: apostel Paulus toonitab Pühast Õhtusöömaajast kõneldes, kui oluline on hoiduda üksteisele komistuseks saamisest ning omavahelistest lõhedest (1Kr 10–11), ning pea kõigis liturgilistes traditsioonides eelnevad altarisakramendi vastuvõtmisele patutunnistus, absoluksioon ja üksteisele rahu soovimine, s.t lepitus nii Jumala kui ligimestega.

Tapmise, viha ja põlguse järel kõneleb Jeesus abielurikkumisest ning sellega kaanevast ja sellele eelnevast: «Igaüks, kes naise peale vaatab teda himustades, on oma südames temaga juba abielu rikkunud.» (Mt 5:28) Siin on südames ja hinges toimuva olulisus veelgi selgemalt näha kui mõrva puhul, kuna on väga raske kujutleda abielurikkumist, millele ei eelneks seesmine himustamine. Seepärast kasutab Jeesus abielurikkumise kiusatusest ja ohust kõneldes kahte teadlikult liialdatud võrdpilti: võrgutavast silmast, mis tuleb põrgust pääsemiseks välja kiskuda, ja patule ahvatlevast käest, mis tuleb maha raiuda, sest «sulle on kasulikum kaotada üks osa oma kehast kui lasta kogu kehal minna põrgusse» (Mt 5:29j).

Käe või silma kaotamine ei ole väike ega valutu asi, ent ometi on see parem kui igaveseks põrgutulle sattumine. Ka himudele vastu astumine ja neist võitu saamine ei ole lihtne ning võib teinekord isegi valu teha – iseäranis siis, kui inimene kujutab ennast pettes ette, et himu asemel on tegemist tõelise kiindumuse või koguni armastusega. Sõna ἐπιθυμία – «himu» – etümoloogia (vt vastavat keelelist märkust) näitab, et tegemist on millegagi, mis on mõeldud inimest hävitama, tema hinge surmama, teda viimselt igavesse tulle paiskama, seega ei ole inimesel muud võimalust kui teda hukutada ähvardavatele himudele otsustavalt vastu astuda, isegi kui see peaks tähendama valusat enesesalgamist, oma liha, oma ihu tegude surmamist.¹⁷

Näited võrgutavast silmast ja patule ahvatlevast käest, nagu ka see, kuidas Jeesus kõneleb südames aset leidvast abielurikkumisest, on kõnekad ka selle poolest, et neis ei panda vastutust mitte sellele, kes justkui väljastpoolt ahvatleks või komistuseks saaks, konkreetset juhul naisele, kelle peale himustades vaadatakse, vaid ilma igasuguste mööndusteta sellele, kes himustab. Nii oleks õige tõlkida mitte: «Igaüks, kes naise peale

¹⁷ «Sest kui te oma loomuse järgi elate, siis te surete; kui te aga Vaimu abil ihu teod suretate, siis te elate.» (Rm 8:13)

vaatab teda himustades», vaid: «Igaüks, kes vaatab naise peale tema himustamiseks» (Mt 5:28).¹⁸ Inimene, kes himustab ja kelle himu sünnitab patu, ei saa süüdistada kedagi teist peale iseenda – kõige vähem Jumalat: «Ärgu kiusatav öelgu: «Jumal kiusab mind!» Sest Jumalat ei saa kiusata kurjaga, Tema ise ei kiusa kedagi.» (Jh 1:13)

Kahtlemata ei taha Jeesus mitte kedagi pörgusse saata. Vastupidi, Jeesus on tulnud selleks, et inimesed pörguteelt päästa ning saada neile teeks igavesse ellu: Tema on «tee ja tõde ja elu» (Jh 14:6), Ta on Immanuel, Jumal meiega (Mt 1:23), kes kingib meile oma õiguse, mille varal me võime kuuluda nende hulka, kes leiavad kitsa värava ja küll ahtakese, ent taevariiki, igavesse ellu viiva tee (Mt 7:13j).

Jutluseks

Seitsmes pühapäev pärast Nelipüha kannab EELK Kirikukäsiraamatus alapealkirja «Armastuskäsk». Pühapäeva sissejuhatuses öeldakse: «Kristus tuli täitma Jumala tahet ja käske, mitte neid tühistama. Seepärast peavad ka kristlased järgima armastuskäsku paremini kui kirjatundjad ja variserid. Seda taotledes on kristlane valmis loobuma ligimese heaks isegi oma õigustest ja osutama armastust ka oma vaenlastele.»

EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on esimese lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks (3Ms 19:1–4.11–19) valik olulisemaid inimestevahelisi suhteid käsitlevaid juhtnööre, mis võetakse kokku käsusõnas «Armasta oma ligimest nagu iseennast». Esimese lugemisaasta Evangeeliumiks (Mt 5:20–30) on lõik Mäejutlusest, kus Jeesus rõhutab, et Tema jüngrite õigus peab olema suurem kirjatundjate ja variseride omast, ning selle suurema õiguse – või õigemini selle õiguse viljade – juures on välisest olulisem inimese südamehoiak ja tegelik suhtumine ligimesse.

Esimese lugemisaasta Epistel (Rm 12:16–21) kannab sedasama mõtet: apostel Paulus manitseb oma lugejaid üksmeelele ning sellele, et nad peavad hoiduma tasumast kurja kurjaga, vaid võitma kurja ära heaga, kusjuures kõik algab suhtumisest ning õigete hoiakute aluseks ei ole mitte pragmaatilised kaalutlused, vaid endale selgelt teadvustamine, et kõike, mida Jumal ootab meilt meie ligimeste suhtes, oleme meie ise kogenud Tema armu läbi vastu võetutena, päästetutena ja Temaga Kristuse vere läbi lepitatutena.

Evangeeliumile jutlustades ei tohi jätta muljet, nagu võiks inimestel olla mingi oma õigus, mille varal nad lunastavad endale pääsu taevariiki. Ainus õigus, mis meil on, on Kristuse õigus – see ongi see variseride ja kirjatundjate omast suurem õigus –, ning meie head teod on selle õiguse vili, mitte vastupidi. Sellest viljast on näha, kas me oleme Kristuse jüngrid või mitte. See ei tähenda, nagu poleks Jumala tahte järgi elamine ka

¹⁸ πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν.

omaette väärtus: Jumala käsud on head ning neid tuleb järgida, kusjuures mitte ainult välises, vaid kõiges, ka selles, mis on inimsilme eest varjatud, ent mis võib teinekord olla rängemgi patt kui see, mis kõigile näha.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jeesus manitseb oma jüngreid, et kui nende õigus pole suurem kirjatundjate ja variseride omast, siis nad ei pääse taevariiki. See ei tähenda, et Jeesuse jüngritel oleks mingisugune oma õigus, mille varal nad saaksid endale lunastada pääsu taevariiki. See kirjatundjate ja variseride õigusest suurem õigus on Kristuse õigus: Jumal on Tema teinud meile õiguseks ja lunastuseks – Tema, kes ei teadnud midagi patust, on saanud patuks meie asemel, et meie saaksime Temas Jumala õiguseks. Jeesus ei juhi meid mitte käsuvagadusele, vaid vastupidi: usule Temasse, kes on meid lunastanud, õigeks mõistnud ja õigeks teinud, et pääseksime põrgust ja päriksime igavese elu Taeva Kuningriigis.
2. Sellest õigusest – Kristuse õigusest – peab võrsuma uue elu vili. Me peame tegema häid tegusid, elama kooskõlas Jumala tahtega. Mitte selleks, et Jumala armu ära teenida – armu juurde kuulub olemuslikuna see, et arm on teenimatu –, vaid Jumala arm ise teebki meid võimeliseks Tema kärke täitma ja Teda oma eluga austama. Kui oleme oksad heas puus, milleks on Kristus, siis me ei saa teisiti, kui kanda head vilja, ning kui meie vili on halb, siis on selge, et oleme end sellest heast puust eraldanud ega suuda enam mitte midagi. Siis ei ela meie sees enam Kristuse eluandev Vaim, vaid me oleme liha, kurja ja surma meelevaldas, millest ei suuda meid päästa keegi muu kui vaid seesama Kristus oma andestava, elustava, uuendava ja pühitseva armuga.
3. Uue elu vili, õiguse vili saab võrsuda üksnes uuest, Kristuse poolt puhastatud ja pühitsetud südamest. Jumal ei oota meilt mitte ainult välist käsutäitmist, vaid seda, et me kisuksime endast välja ja heidaksime eemale kõik kurja juured, nagu viha, põlgus ja hoolimatus kaasinimeste suhtes ning mitmesugused kurjad ja kõlvatud himud. Kõik see lähtub inimese südamest ja rüvetab teda¹⁹ ning kui inimene sellest ei vabane, siis ei aita teda ka väline kurjast hoidumine ega isegi vagad teod. Kõigele sellele tuleb otsustavalt vastu astuda, kasvõi nii, nagu Jeesus kirjeldab näidetega võrgutavast silmast ja patule ahvatlevast käest. Seejuures tuleb meeles pidada, et ainult kurjast vabanemisest ei piisa – vaja on head, vaja on leplikkust, heatahtlikkust ja armastust, kusjuures mitte ainult oma venna, vaid ka oma vastase, koguni oma vaenlase suhtes. Just nii suhtub meisse Jumal: heatahtlikult, armastusega, pakkudes meile oma Pojas Jeesuses Kristuses lepitust ja uut elu, et võiksime pärida Taeva Kuningriigi.

¹⁹ «Südamest lähtub kurje mõtteid, mõrvamist, abielurikkumist, hooramist, vargust, valetunnistust, pühaduseteotust. Need on, mis inimest rüvetavad.» (Mt 15:19j)